

Johannes XXIII, een lachende paus

Dinsdag 22 juli 1975: na twee dagen dwalen door de lagunestad Venetië rijden wij 's morgens in alle vroegte bij Padua de autostrada op tot aan de afslag Bergamo. Ons doel: Sotto il Monte, het kleine geboortedorp van paus Johannes XXIII. We parkeren er onze auto voor 150 Italiaanse lire (8 eurocent!), kijken wat rond en bezoeken zijn 'casa natale' (geboortehuis). Twaalf jaar na zijn overlijden is er in Sotto il Monte nog zeker geen sprake van een druk bezocht pelgrimsoord; maar dat zal sinds 2000, na zijn zaligverklaring, ongetwijfeld wel wat veranderd zijn. De officiële naam van het kleine dorp heeft in ieder geval de toevoeging Johannes XXIII gekregen en hij staat momenteel prominent op de homepage van de gemeentelijke website.

Elf jaar was ik, toen boerenzoon Angelo Guiseppa Roncalli (* 1881) in Rome tot paus werd gekozen. Ongetwijfeld werden zwart-wit beelden daarvan uitgezonden op televisie, maar mijn ouders behoorden toen niet tot de enkele duizenden mensen die zich zo'n modern (en duur) apparaat in de huiskamer konden permitteren. Laat staan dat wij naar Rome konden reizen om de paus te zien. Helaas heb ik Johannes XXIII nooit in levenden lijven mogen aanschouwen. De eeuwige stad bezochten wij pas in februari 1997, 'drie pausen' (Paulus VI, Johannes Paulus I en II) later. Vierendertig jaar na zijn overlijden liepen wij langs zijn grafombe in de crypte van de Sint Pieter, waar zijn dode lichaam te rusten was gelegd. Na zijn zaligverklaring werd zijn stoffelijk overschot overigens naar de boven de crypte gelegen kerk overgebracht en in een reliekschrijn gelegd. Tot op de dag van vandaag leggen vele bedevaartgangers als dankbare herinnering bloemen bij hem neer.

Johannes XXIII... Toen hij in 1958 als paus deze naam koos, zei hij: "Ik zal Johannes heten. Deze naam is me dierbaar, omdat het de naam is van mijn vader. Hij is dierbaar ook omdat het de naam is van de nederige parochie, waar ik werd gedoopt." Als kerkhistoricus moet hij ongetwijfeld geweten hebben, dat de paus Johannes vóór hem ook een Johannes XXIII was - een tegenpaus in Pisa van 1410-1415. Sindsdien was de naam Johannes nooit meer door een paus aangenomen. Het herinnerde misschien te veel aan deze periode van het zogeheten Westers Schisma.

Johannes XXIII werd aanvankelijk als 'tussenpaus' beschouwd, maar dat zou niet lang duren. Zijn encyclieken *Mater et Magistra* (1961) over een moderne christelijke sociale leer en *Pacem in Terris* (1963), handvest van de internationale katholieke vredesbeweging, staan ook nu nog als een huis. Maar Johannes was in de eerste plaats de paus van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1964), dat hij in 1959 volslagen onverwachts aankondigde en waarvan hij een *aggiornamento* verwachtte, een up to date-brengen van de kerk. Het einde van dit concilie heeft hij helaas niet meer mogen meemaken: hij overleed in 1963.

Misschien meer nog als 'de paus van het concilie' herinneren velen hem als de 'lachende paus'. Johannes XXIII had een groot gevoel voor humor, waarmee hij op een verrassende manier bressen sloeg in de taaie ceremonies en protocollen van het Vaticaan. Een goede vriend van ons vertelde onlangs nog dat hij in een particuliere audiëntie bij deze paus zag, hoe deze de speech die hij in handen kreeg gedrukt, even openvouwde, inkeek en vervolgens in zijn zak stak om vervolgens de aanwezigen á l'improviste toe te spreken, tot grote ontsteltenis en ongerustheid van de aanwezige Vaticaanse hoogwaardigheidsbekleders... Als Johannes XXIII van de tekst van zijn toespraken afweek en zijn ogen opsloeg boven de rand van zijn bril, spitsten de toehoorders hun oren: ze konden er immers zeker van zijn dat er wat tintelends over zijn lippen zou komen; hetgeen ook meestal zo was. Spontane woorden van mens tot mens, uit het hart gegrepen. Natuurlijk

haalden zijn kwinkslagen en bon mots de *Osservatore Romano* (de 'officiële krant' van het Vaticaan) nooit. Maar de Duitse protestantse journalist Kurt Klinger verzamelde in zijn boekje *Ein Papst lacht* (1963) een aantal kostelijke collectie anecdotes van deze paus.

IK EN DE PAUS

De misdienaar – een brave augustijner pater – maakte tijdens de heilige mis in de persoonlijke kapel van de paus veel te veel buigingen. Het beviel Johannes helemaal niet dat nu juist hij zo hartstochtelijk werd geassisteerd en op een mooie ochtend zei hij tegen die misdienaar: 'Van morgen af dient u mij bij de mis net zo eenvoudig als iedere andere celebrant. Doe me dat genoeg. En als u daarom door een of andere hoge heer berispt zal worden, zeg dan maar gewoon: ik en de paus hebben dat zo afgesproken!'

HONDENLEVEN

Tijdens een van zijn rondritten vroeg Johannes XXIII eens aan een jongen van twaalf jaar hoe hij heette. "Ik heet Giovanni", zei de knaap. "Een goede naam," antwoordde de paus, "ik heet ook Giovanni." "En wat wil je later worden, als je groot bent?" wilde de paus verder weten. "Paus, net als jij," antwoordde de jongen zonder aarzelen. Iedereen lachte. De ambtenaren van het Vaticaanse hof echter niet zonder enige terughouding. Johannes XXIII legde zijn zware boerenhand op de schrielse schouder van het jongetje en fluisterde hem toe, luid genoeg dat de omstanders zijn woorden konden horen: "Heb jij even een zwaar beroep uitgezocht! Je kunt het van mij aannemen, het is een hondenleven!"

MINESTRONE

De keuken in het Vaticaan werd destijds gerund door vijf Italiaanse zusters van Vincentius. Wat iedereen in het Vaticaan destijds al langer dacht: paus Johannes zou zeker eens een keer een kijkje in de keuken willen nemen. Toen hij op een dag daar binnenstapte, zei hij vrijwel meteen op achteloze toon: "Maak toch niet zo'n drukte van het koken. Denkt liever aan jullie zieleheil!" De binnenpret om het goed gelukte grapje stond op zijn gezicht te lezen. Hoewel de paus allerminst de minachting voor goed eten van zijn voorganger deelde, maakten de zusters niet zo veel drukte van het koken. Hun zieleheil daarentegen kwam bepaald niets tekort. Om de bedrijvige vrouwen echter niet zijn lof te onthouden, liep Johannes op de eerste ketel toe, liet het deksel oplichten en snoof de geur van de borrelende minestrone op. "Hmmm, buono!" vond hij. Hij liet zich een lepel geven en proefde. Intussen sloegen de zusters onzichtbare kruisjes... "Goede soep," oordeelde Johannes, nadat hij geproefd had. "Ook al gaar." Erg overtuigd klonk het niet, maar de zusters ademden toch bevrijd op. Ze hadden iets ergers verwacht. "Maar ze mocht gerust wat pittiger zijn," voegde Johannes eraan toe. "Een beetje kruidigheid zou geen kwaad doen. Strooi er maar wat meer geraspte kaas in, dan wordt ze smakelijker en zijn onze klanten tevredener."

Graftombe paus Johannes XXIII (1997)

Ansichtkaart Sotto il Monte (1975)

Reliekschrijn paus Johannes XXIII (2011)